

ANMELDELSER

EN KRISTNET VIKING

Jorunn Hareid: Kæmpe, til jeg kan ej mere: Magdalene Thoresen: En forfatterbiografi. Scanvik, 2012. 582 sider. Pris: 488 DKK.

Magdalene Thoresen var sin tids betydeligste dansk-norske forfatterinde og en central figur i 1860'ernes og 70'ernes litterære miljø i Skandinavien. Hun var Ibsens svigermor, for en tid nær veninde af Bjørnson og Brandes, og hun korresponderede med en række af periodens kvindelige forfattere. Hendes position kan minde om Thomasine Gyllembourgs i den forrige generation. For dem begge gælder, at eftertidens læsere og litteraturhistorikere længe var tilbøjelige til at forklejne værdien af deres bøger.

Gyllembourgs personlighed kunne man dog ikke overse. Dels var hendes søn og svigerdatter, Heibergerne som hun delte bolig med, kulturlivets midtpunkt, den ene succesfuld dramatiker, kritiker og direktør for Det Kgl. Teater, den anden en fejret skuespillerinde. Dels sikrede Johanne Luise Heiberg sin svigermoders eftermæle med en biografi, der sensationelt gengav alle de dramatiske skilsmissebreve mellem Gyllembourg og hendes landsforviste ægtemand. Interessen for personen betød, at bøgerne ikke blev helt glemt.

Med udgivelsen af Jorunn Hareides monumentale biografi over Magdalene Thoresen kan vi nu håbe, at Thoresen på samme måde vil indtage sin retmæssige plads i litteratur- og kulturhistorien. Jorunn Hareide er professor emeritus ved Oslo Universitet. Det store værk er kronen på den række udgivelser, som Hareide indledte i 2002 med den centrale brevsveksling mellem Brandes og Thoresen i ét bind, og som hun fulgte op i 2009 med resten af Thoresens hidtil upublicerede breve i tre bind.

Magdalene Thoresens historiske position hænger sammen med, at hun tilhørte både dansk og norsk litteratur, og at hendes vej ind i litteraturens verden var kringlet. Hun blev født i 1819 i Fredericia. Hendes far var fiskeskipper, og moderen passede husets sømandsbeværtning. En fabrikant Heegaard hjalp

hende til uddannelse som huslærerinde i København, hvor hendes lidenskabelige sind snart bragte hende i armene på den islandske student, senere digter og diplomat Grímur Thomsen. Som 23-årig blev hun ansat af den norske provst Thoresen til at passe hans fem moderløse børn, og året efter blev de gift. Før da havde hun på Fødselsstiftelsen i København født en søn, som blev sat i fremmed pleje. Faderskabet er usikkert, men på Thoresens opfordring påtog Grímur Thomsen sig det ni år senere.

Da den ældre provst døde, var hun 39 år og ud over stedbørnene mor til sine egne fire børn. Hun havde allerede fået nogle stykker opført på Bergens Teater, som Bjørnson var leder af. I 1860 udgav han hendes debutbog, *Digte af en Dame*. Fire år senere fik hun sit litterære gennembrud med romanen *Signes Historie* om en ung forført piges skæbne i de patriarkalske bondesamfund. Derefter skrev hun en lang række romaner, fortællinger og dramaer, som blev trykt i bøger og blade, opført på teatrene i de nordiske hovedstæder og i flere tilfælde oversat til de store europæiske sprog. Mødet med den norske natur havde bjergtaget hende fra det første syn af fjeldene og fjordene, og den indfødte befolkning mindede hende om fiskerne i hjemmet ved Lillebælts kyst. Flertallet af hendes romaner og fortællinger handler om norsk bondelev, mens teaterstykkerne er nutidsdramaer. I *Billeder fra Midnatsolens Land* fra 1884-86 fortæller hun om den rejse med rutebåden langs den norske vestkyst til Lofoten og Vardø, som nu er blevet en stor turistattraktion.

Thoresen havde et frodigt litterært talent og store ambitioner, der yderligere blev hjulpet på vej af forpligtelsen til at forsørge sine børn og sin gamle mor i hjembyen Fredericia, hvor en gade i dag er opkaldt efter hende. Hun boede skiftevis i København og Christiania og nogle år i Zürich, mens hendes yngste søn studerede. Da hun fyldte 80, fik hun forføjningsmedaljer af både den danske og den svenske konge, og hun blev fejret med storslåede fester, hvoraf Kvindelig Læseforening

stod for den ene. Dansk Kvindesamfunds blad *Kvinden og Samfundet* bragte hyldestdigte og artikler. "En kristnet viking" kaldte Amalie Munch hende. De samtidige venner Mathilde Reinhardt og Nicolai Bøgh arbejdede på hver deres biografi over hende støttet af det store brevmateriale, men ingen af dem nåede at udgive deres manuskripter.

Det er nu lykkedes for Jorunn Hareide, i hvis grundige og stofrige fremstilling alle detaljer er ordnet til en underholdende fortælling om Thoresens lidenskaber og venskaber med tidens spændende personligheder, hendes overlevelseskampe med forlæggere og anmeldere, forsørgerforpligtelserne over for særligt de to letsindige, tidligt afdøde sønner og de eksistentielle konflikter, som modsætningerne mellem 1870'ernes borgerlige kvindeemancipation og hendes romantiske kvindelige selvfølelse skabte.

Biografien er strengt videnskabeligt anlagt, alle tilgængelige informationer er fundet frem og vurderet kildekritisk. Hareide påtvinger ikke læseren noget entydigt syn på hverken forfatterskab eller personlighed. Thoresen får ofte selv ordet i citater fra brevene, og gennemgangen af værkerne giver saglige oversigter over handling og tematik. Hensigten er at belyse personligheden og værket fra mange sider og dermed at udfordre opfattelsen af Thoresen som 'et blot og bart erotisk objekt, fysisk eller litterært, for mandlige forfattere', som det hedder i forordet. De grundige omtaler af brevenes indhold og referater af de samtidige anmeldelser af værkerne giver læseren mulighed for selv at tage stilling og lyst til at lære Thoresens bøger at kende på egen hånd.

I det afsluttende kapitel sammenfatter Hareide Thoresens holdning til de centrale spørgsmål om klasse, nationalitet, køn og forfatterskab, som bestandig dukker op. Hun havde svært ved både som menneske og kunstner at finde en form inden for dannelseskulturens mandlige litterære tradition, der kunne udtrykke hendes stærke kvindelige livsfølelse. Hareides biografi er et hovedværk i den kvindelitteraturforskning, som i de senere årtier har rettet op på fortidens forhastede

domme over, eller manglende interesse for, de kvindelige forfatteres bidrag til litteraturhistorien.

*Lise Busk-Jensen,
litteraturforsker, dr.phil.*

FOKUS PÅ VIDNER TIL VOLD MOD KVINDER

Renate Klein: Responding to Intimate Violence Against Women. The Role of Informal Networks. Cambridge University Press, 2012. 167 sider. Pris: 85 USD.

Hovedparten af litteraturen om mænds vold mod kvinder drejer sig om voldsudøvere og deres ofre. Det giver et billede af, at volden først og fremmest angår forholdet mellem disse to parter. I et feministisk og socialvidenskabeligt perspektiv spiller vidner til volden som tredjepart imidlertid en væsentlig rolle for, at volden finder sted og for mulighederne for at standse volden og stille udøver(e) af volden til ansvar.

I dette perspektiv mangler der viden om vidners rolle og betydning for udøvelse af vold mod kvinder. Den tysk-amerikanske psykolog Renate Klein giver med denne bog et overblik over forskningen på området, redegør for de vigtigste indsigter og tydeliggør på den baggrund forskningens blinde pletter. Med mere end tyve års forskning i vold mod kvinder i Europa og USA og som initiativtager til et tværfagligt europæisk forskernetværk om vold mod kvinder giver hun et overblik og viden om forskningen på området i særligt den vestlige verden.

VOLD MOD KVINDER OG LIGESTILLING

Bogens forfatter tager således udgangspunkt i forskning i lande i den vestlige verden, men indleder bogen med et kapitel med globalt perspektiv. Hensigten med dette indledende kapitel er at undersøge sammenhængen mellem forekomsten af vold mod kvinder og kønsligestilling.

Det er en central pointe i bogen, at der er forskel på, hvor meget vold mod kvinder forekommer, og at denne forskel afhænger af, om mænd og kvinder er ligestillede. I samfund hvor mænd og kvinder er ligestillede på alle områder og niveauer, forekommer voldtægt og vold mod kvinder i hjemmet ikke eller sjældent. Det dokumenterer bogen empirisk gennem henvisninger til en række etnografiske studier fra forskellige steder i verden fra Wape i Ny Guinea til Apache i Nordamerika. Her er tale om værdifuld antropologisk forskning, som ikke tidligere er sammenlignet med henblik på at undersøge fælles træk ved de samfund, hvor vold mod kvinder ikke eller kun sjældent finder sted.

Man må således forstå vold mod kvinder i sammenhæng med det omgivende samfund, hvilke rammer og betingelser der er for udøvelse af vold, og hvordan omgivelserne responderer på vold. Forskning viser, at kvinder udsat for vold først og fremmest informerer og søger hjælp hos familiemedlemmer, venner, naboer, studiekammerater eller kolleger, dvs. uformelle netværk. Først senere og sjældnere informerer kvinder formelle instanser som sundhedsvæsen, politi og krisecentre om volden. Uformelle netværk spiller derfor en afgørende rolle for den hjælp og støtte, kvinder får, når de udsættes for vold. Feminister har lagt vægt på at etablere og udvikle formelle instanser, der støtter kvinder udsat for vold, herunder krisecentre, politi og retsvæsen. Der er tale om et stort og vigtigt arbejde, men bogen viser, at uformelle netværk er afgørende for, at kvinder kan benytte og have gavn af formelle instanser.

VIDNERS AMBIVALENS

Støtte og hjælp fra uformelle netværk er imidlertid ikke givet. Ofte oplever kvinder, der udsættes for vold, at omgivelserne reagerer med ambivalens eller direkte sympatiserer med voldsudøveren og støtter ham i at fortsætte volden. Hvilken form for respons kvinderne får er afhængig af de sociale netværk, de er del af og de sociale normer, der

gælder i disse netværk. Det er særligt problematisk for kvinder i migrantsamfund.

Det enkelte vidne vælger sin respons på baggrund af sin relation til offer, udøver og andre vidner, og hvordan han eller hun fortolker gældende normer. Vidnet kan ofte føle sig splittet mellem loyaliteter til voldens forskellige parter, og han eller hun kan være usikker på gældende sociale normer, som ofte er modsætningsfulde. Fx kan en generel norm om, at det er umandigt at slå kvinder, eksistere side om side med ideer om, at vold mod kvinder i visse tilfælde kan være retfærdig eller påkrævet. Ofre på deres side forsøger at "læse" deres omgivelser for at få indtryk af, hvordan mennesker i omgangskredsen reagerer på volden, og det kan være afgørende for, om de fortæller om volden og søger hjælp.

Bogen undersøger muligheder og betingelser for støtte og hjælp gennem empiriske studier af vidners indgriben på eget initiativ, af deres respons på ofres henvendelser og af alliancer mellem vidner og udøvere. Til trods for udbredt tavshed om vold og isolation af ofrene, er der ofte vidner, der overværer eller ser følgerne af volden. Særligt børn af ofrene, som kender til volden på første hånd (og som er ofre for volden selv), intervenserer ved at forsøge at forhindre udøveren i at udøve vold, at beskytte og yde omsorg for moren og at søge hjælp fra andre. Børn som vidner kan være sårbare og uden meget kendskab til og støtte fra samfundets institutioner. Modsat kan udøvere undgå at blive stillet til ansvar i kraft af alliancer med betydningsfulde folk i magtfulde positioner i familie og slægt, på arbejdspladser og i de organisationer, der styrer og forvalter samfundet.

Spørgsmålet er, hvad der kan udfordre disse alliancer og dermed styrke støtte til ofre frem for udøvere. Ofte vil vidner have svært ved entydigt at støtte offeret på grund af splittede loyaliteter, og resultatet er ofte passivitet, hvilket i sidste ende gavner voldsudøveren. Bogen stiller spørgsmålet, hvordan man håndterer mangfoldige og modstridende loyaliteter, og svarer ved at opfordre til offentlig

debat og opmærksomhed på splittede loyaliteter.

FREMTIDIG FORSKNING

Bogen er det første samlede overblik over tredjeparts betydning i voldsforskningen, og den er som sådan et vigtigt og savnet bidrag. Hovedparten af forskningen har ofre som kilder, og kun en meget begrænset del af voldsforskningen er baseret på vidners skildringer af volden. Mere forskning med tredjepart som kilde kan give større indsigt i tredjeparts potentialer for forebyggelse af vold og støtte til volds ofre. Det kan desuden give en bedre forståelse af, hvordan uformelle og formelle former for respons kan koordineres bedre. Formelle former for respons står ikke alene, og deres effekt og betydning for kvinderne er afhængig af vidners respons.

Bogen slutter med en udvidelse af perspektivet og diskuterer social forandring. Det er et vedvarende arbejde at skabe social forandring, der forhindrer udøvelse af vold (og også at videreføre samfundsformer, hvor vold mod kvinder sjældent forekommer). Hvordan kan man aktivt arbejde på at udvikle samfund i den retning? Det er et væsentligt spørgsmål for fremtidig forskning.

Når vold mod kvinder i specifikke samfund eller sociale grupperinger almindeligvis omtales, nævnes det ofte, at man bør være opmærksom på, at vold mod kvinder finder sted i alle samfund og samfundslag. Muligvis er hensigten at afbøde den implicite kulturkritik, der ligger i at påpege, at vold mod kvinder finder sted i det pågældende samfund. Renate Kleins analyse viser, at der er forskelle mellem samfund på, hvor udbredt vold mod kvinder er, og at udbredelsen hænger sammen med kulturelle normer for relationer mellem kønnene. Kulturkritik kan derfor være en vigtig katalysator for social forandring.

*Sofie Danneskiold-Samsøe
Undervisningsassistent,
Institut for Samfund og Globalisering,
RUC*

PÅ GRÆNSEN AF SEX OG ETIK

Jacob Birkler: Helt Uden Grænser. Etik og Seksualitet. Munksgaard, 2012. 148 sider. Pris 180 DKK.

Helt Uden Grænser. Etik og Seksualitet – er en titel, der sælger! Og man skulle derfor tro, at Jacob Birklers bog er grænseløs, men det er den på ingen måde. For Birklers motivation til at skrive denne bog er, at skabe debat om, hvor etiske grænser bør sættes i forhold til seksualitet.

Jacob Birkler har en Ph.d. i filosofi, og han har i en del år undervist jordemødre i etik. Siden 2010 har han været medlem af Det Etske Råd, og i dag er han rådets formand. Det er da også arbejdet i Det Etske Råd, der har inspireret ham til at skrive bogen. Efter at have læst sig igennem rådets rapporter fra de seneste 25 år slog det ham, at det helt centrale tema for de mange års debatter er seksualitet. Det er godt set! Og man kan undre sig over, hvorfor der ikke for længe siden er skrevet en feministisk/queer teoretisk afhandling om Det Etske Råds arbejde med seksualitet.

Helt uden grænser er ikke en afhandling. Det er heller ikke en bog, der beskæftiger sig med problemstillingen ud fra et kønsteoretisk eller queerteoretisk udgangspunkt. Det er en lille interessant debatbog skrevet af en filosof, der er seksuelt nysgerrig. Bogen retter sig mod en bred målgruppe, der blandt andet inkluderer studerende på de mellemlange sundhedsuddannelser og Kristelig Dagblads kernelæsere.

Helt uden grænser tager udgangspunkt i den interessante problemstilling, at man pga. reproduktive teknologier i dag kan have sex uden at få børn og få børn uden sex. Birklers præmis er, at det flytter etiske grænser eller i værste fald, at reproduktionsteknologien fører til, at vi slet ikke har nogle etiske grænser for seksualitet. Ifølge Birkler er en ting sikkert: Grænserne flytter sig, og det rejser spørgsmål om hvordan, hvorfor og hvor de bør flyttes hen?

De fire hovedkapitler tematiserer bogens centrale problemstillinger. De har overskrif-

ter, der lyder: Etiske grænser for seksualiteten, Seksuel afholdenhed, Sex i et reagensglas og Kommercialisering af seksualiteten.

I kapitlerne bliver vi konfronteret med forskellige seksualiteter som homoseksualitet, dyresex, pædofili, incest, nekrofil, polygami, sadomasochisme, fetichisme, interseksualitet og transeksualitet, men også spørgsmål om aseksualitet og cølibati rejses. Samtidig forholder Birkler sig også til teknologi, kontrol og kommercialisering af sex.

Bogen beskæftiger sig således med seksualitet i et noget bredere perspektiv end Det Etske Råd, der altid knytter debatterne an til udvikling og anvendelse af teknologier. I bogen er teknologien med andre ord udgangspunktet, men er ikke reelt genstand for Birklers refleksion og interesse.

Selvom der er noget genbrug fra Birklers mange avisklummer og kronikker i bogen, skal man ikke forvente at hans holdninger fremstår så klart, som de gør i hans avisskrivier. I denne tekst bliver sproget desværre heller ikke lige så rigt på billeder. I stedet forsøger Birkler igennem sine diskussioner og gennemgang af de forskellige etiske udfordringer, som han mener seksualiteter og teknologier åbner op for, at lancere både-og argumenter. De har til hensigt at give læseren mulighed for videre refleksion og fordrer til deltagelse i videre debat.

Det betyder dog ikke, at bogen skriver sig ud af et normativt landskab. For Birklers mere eller mindre reflekterede teknologisynd og seksualitetsopfattelse stritter ud af teksten. Og tager man de kønsteoretiske briller på kan *Helt uden grænser* læses som et utroligt spændende dokument for, hvordan heteronormativitet og naturlighedsforestillinger kombineret med lettere teknologiforskrækkelser i dag er i spil, når reproduktionsteknologier, etik og seksualitet diskuteres i en dansk kontekst.

Et godt eksempel er, hvordan Birkler sætter rammen for teknologidiskussionen i kapitel 3. Med den catchy overskrift "*Sex i et reagensglas*" bygger Birkler implicit videre på den velkendte kulturelle heteroromance mel-

lem ægget og sædcellen. Det er den historie, der i en kønsteoretisk sammenhæng er diskuteret siden Emily Martin tog den op i sin klassiske artikel "*The egg and the sperm. How science has constructed a romance based on stereotypical male-female roles*" (Martin 1991). Historien bygger på mødet mellem ét æg og én sædcelle, billedet på hvordan heteroseksuel kærlighed og sex er udgangspunktet for reproduktion. Ved at sex foregår i reagensglasset, tilskriver Birkler herved implicit heteroseksualitet en særlig betydning på trods af, at teknologien netop skaber mulighed for reproduktion uden sex mellem en mand og en kvinde. Selvom Birkler i bogen også forsøger at udfordre, hvordan forestillinger om den naturlige seksualitet forhandles, så ender han med at anvende dette billede ved at fremhæve heterosex som det naturlige og normale.

Et andet eksempel på, hvordan Birkler implicit trækker på forestillinger om det 'naturlige' kommer frem i hans diskussion af legaliseringen af anvendelsen af afdøde mænds nedfrosne sæd. Birkler skriver bl.a.: "Denne praksis giver helt ny mening til forståelsen af nekrofil, som en seksuel omgang med lig" (s. 86). Muligheden for, at en afdød mands kone i dag kan anvende sæden til inseminationen, bliver i Birklers forståelse til en seksuel pervers nekrofil handling. Den læsning kan kun opstå, hvis man fastholder naturen som etisk grænsesætter. I Birklers øjne bør sæd dø med den døde mand, selvom den er frosset ned og med dens anvendelse sættes der lighedstegn mellem insemination og heterosex.

Birkler har flere gange offentligt argumenteret mod at anvende forestillinger om naturen til at sætte etiske grænser. Han har også offentligt støttet både lesbiske, enliges og transsexuelles ret til at få børn via fertilitetsbehandling. Som læser af bogen får man da også en fornemmelse af, at Birkler selv er i en rivende udvikling i forhold til spørgsmål om seksualitet og reproduktionsteknologier. Derfor læser jeg ikke bogen som om, at Birkler bevidst ønsker at anvende naturen som etisk grænsesætter, det sker blot, når han oplever teknologi og seksualitet overskride hans egne

etiske grænser. Jeg tror heller ikke, at Birkler har en bevidst heteronormativ dagsorden, eller at han ønsker at fremstå som angst for teknologi. Derfor kommer Birkler mest af alt til at fremstå som om, han befinder sig på en normativ skøjtebane. Han kunne uden tvivl hjælpe sig selv og skærpe sin argumentation ved at orientere sig i den rige litteratur, der findes indenfor kønsforskning om seksualitet og reproduktive teknologier.

Når det er sagt, så har Birkler en formidabel evne til at sætte etiske spørgsmål til debat og han er en glimrende formidler. Bogen rejser da også utrolig mange interessante spørgsmål, som er dybt relevante at tage op på de mellemlange sundhedsuddannelser. Så jeg kan kun håbe og opfordre til, at det sker. Samtidig håber jeg, at nogle vakse studerende benytter muligheden til at analysere bogen nærmere og udfordre det teknologisynd og den seksualitetsopfattelse, der præger bogen.

*Stine Willum Adrian, Ph.d.
Adjunkt i Teknoantropologi
Institut for læring og filosofi,
AAU*

LITTERATUR

· Martin, Emily (1991): *The egg and the sperm. How science has constructed a romance based on stereotypical male-female roles*, i: *Signs: Journal of women in culture and society* 1991/3.

QUEERLÆSNINGER MØDER LITTERATURVIDENSKABELIGE LÆSNINGER

Katri Kivilaakso, Ann-Sofie Lönnngren og Rita Paqvalén (red.): Queera läsningar. Litteraturvetenskap möter queerteori. Rosenlärarförlag, 2012. 331 sider. Pris: 138 SEK.

Queerforskningen har efterhånden et par sekler på sin kappe i de nordiske lande. Queer var et skældsord, som nogle homoseksuelle

suelle tog til sig og vendte til et positivt begreb for skæve, anderledes og normbrydende mennesker og handlinger. I sandhed er queer siden blevet et produktivt begreb i foucauldiansk forstand, som har fremmet forskning i seksualiteter og deres intersektioner med køn. Queerforskningen har foregået inden for mange forskellige videnskabsfag, men især som en tværfaglig aktivitet. Nogle forskere taler om queerteori, andre nøjes med queerede metodologier og strategier.

Antologien *Queera läsningar* bidrager til at lade queerforskningen mødes med litteraturforskningen i læsninger, som er rige på nytænkning og inspirerer til fortsatte litterære queerstudier. Forskerne kommer fra tre nordiske lande, fortrinsvis Finland, flere fra Sverige, et par forskere fra Danmark og ingen fra Norge og Island. Det kan læseren så fundere over betydningen af! Antologien har undertitlen *Litteraturvetenskap möter queerteori*, og bidragsyderne har deres baggrund i litteraturforskningen. Argumentet for denne antologi er da også, at der ganske vist findes studenter og forskere, som skriver med inspiration i queerperspektiver, men at de er alt for tematisk orienterede. Antologien er et indspil til at læse, *hvordan* tekster 'siger' snarere end *hvad* tekster 'siger', sådan som Shoshana Felman plæderede for i artiklen "Turning the Screw of Interpretation" (Felman 1982 [1977]) – og også hvordan tekster 'gør', og hvordan læserne 'gør' med teksterne, sådan som Stanley Fish har inspireret til at undersøge interaktionen mellem læsere og tekst (Fish 1980). Med redaktørernes formulering udfylder antologien "ett behov av texter som förenar queera frågaställningar med litteraturvetenskapliga metoder." (s. 9). Imidlertid er der snarere tale om queerlæsninger, som møder litteraturvidenskabelige metoder, vil jeg hævde, end det omvendte, som undertitlen på antologien indikerer. Fokus i antologien er på heteronormativitet og homofobi, og klassikerne inden for queerforskningen er gentaget gennem artiklerne: Michel Foucault, Judith Butler, Eve Kosofsky Sedgwick og Judith Halberstam. Nogle af bidragsyderne

hælder mere til Butler, mens andre foretrækker Sedgwick eller Halberstam.

Antologien er opdelt i fem emner, som redaktørerne finder er centrale for nutidens queerteoretiske litteraturforskning, nemlig læsning, historie, arkiv, genre og skrivning. Hertil kommer en markering af den affektive vending, som en ny drejning i queerforskningen, og intersektionalitetsforskningen er nævnt. Under emnet læsning er artiklen med en queer-deleuziansk læsning for mig at se et nyskabende bidrag i queerforskningen, og den er absolut min favoritartikel i denne antologi (Tove Solander). Sedgwick har inspireret Solander til at læse "bredvid" i stedet for "under, bakom eller bortom", som litteraturvidenskabens dybdeborende analyser ellers appellerer til at gøre (s. 43). Der er ikke tale om en deleuziansk metode, men om at lade hans tekster inspirere til at queere litteraturvidenskaben som disciplin. Det sker blandt andet ved hjælp af begreber som "minoritært", "deterrioriserende" og "blivende". Solander gør opmærksom på, at der er tale om svær læst teori, som hun forsøger at gøre tilgængelig, og det lykkes både med introduktion af begreber, mådeholdne referencer til sekundærlitteratur og en fornem læsning af "The Fox" (1923) af D.H. Lawrence.

Emnet historie er begrundet i en kritik af queerforskningen for at være ahistorisk. I en artikel præsenteres en destruktiv-konstruktiv holdning som en givende måde at læse litterære tekster på med intertekstuelle briller (Claudia Lindén). Denne holdning forklares som "[...] där en äldre text återanvänds för att säga något nytt." (s. 106). Men herudover defineres den såkaldte holdning ikke, og også intertekstualitetsbegrebet kunne med fordel være udfoldet og perspektiveret i forhold til at gøre queerlæsninger historiske. Under emnet historie bringes der en diskussion af, hvordan middelalderlitteraturens ballader kan læses og ikke-læses med et historisk queeret blik (Sidsel Sander Mittet). På den ene side kan queerlæsningen af middelalderballader rumme en fare for anakronisme, samtidig med at den på den anden side kan gøre disse anakro-

nismer til produktive øjenåbnere, skriver forfatteren, og hun viser i artiklen, at det går an med denne balancegang. I balladerne finder hun, at snarere end at tolke krop og køn, er der væsentlige læsninger at finde i fremstillinger af klædedragter og handlinger. Middelalderen kan med Mittets inspiration fra Foucault undersøges med hensyn til, hvordan tidens seksualiteter skabes – i stedet for at lede efter det queere i middelalderen (Foucault 2002, 2004). Denne artikel virker yderst inspirerende til fortsatte queerede litteraturstudier af historiske tekster.

Emnet arkiv henviser til det materiale, som en forfatter eller en skribent efterlader sig, og som kan findes i – ja, arkiver i form af ufærdige og ikke publicerede manuskripter, breve og interview. I den første artikel opstilles der to metoder, som er brugt i læsningen af arkivmateriale: (1) teksternes indbyrdes henvisninger og (2) dokumenternes materialitet med eksempelvis overstregninger i manuskriptet (Katri Kivilaakso). Det andet eksempel på en queerlæsning af arkivmateriale er hentet i materialer af og om den danske maler Einar Wegener (f. 1882) og hans kønsskifte til Lili Else Elvenes/Elbe i 1930-31 (d. 1931) (Dag Heede). Forfatteren præsenterer både en foucauldiansk læsning, en pervers læsning og en transteoretisk læsning.

Under emnet genre bringes der artikler om queer ekokritik, gotisk litteratur og billedbogsanalyse. Ekokritikken er eksemplificeret med en analyse af “Den brotsliga naturen” fra *Giftas II* (1886) af August Strindberg (Ann-Sofie Lönngrén). Artiklen om gotisk litteratur sætter fokus på vampyren som en queeret person, der bryder med normer om menneskelighed og heteroseksualitet (Mia Franck). Forfatteren opstiller en tavshedsmetodologi og fem tavsheds mønstre, som kan være anvendelige i læsningen af vampyrfortællinger: 1) fortalt tavshed, 2) kamoufleret tavshed, 3) performativ tavshed, 4) ritualiseret tavshed og 5) eksistentiel tavshed. Artiklen belyser især det første og det tredje mønster, men inddrager de øvrige i en slags læsninger af den første bog i *Sookie Stackhouse*-serien (2001) af Char-

laine Harris. Artiklen om billedbogsanalyse sætter debatter om børn og seksualitet på banen som et anliggende, hvor queerlæsningen giver anledning til at sætte spørgsmålstegn ved modstanden mod at koble børn og seksualitet (Mia Österlund).

Emnet skrivning bringer et opgør med akademisk skrivning i form af en poetisk skrivning, der gør op med flinke-pige-normen og med upersonlighedsnormen (Maria Margareta Österholm). Argumentet er, “[...] att skevteori också ska vara skrivteori” (s. 309). Med begrebet skæv udvider Österholm perspektivet på heteornormativitet til kønsnormativitet sammenvævet med akademisk skrivenormativitet. Det sker i et poetisk sprog, som er både fascinerende og provokerende.

Denne antologi med queerlæsninger er så absolut anbefalelsesværdig med de forskellige tilgange til læsning af litteratur. Det er imidlertid en noget ujævn samling af artikler, hvor de enkelte artikler kan modsige hinanden, men også inden for den enkelte artikel findes der modsigelser. Disse modsigelser findes især, når der argumenteres for at gøre queerforskningen historisk. Ujævn er antologien også i sin formidling til læserne. Nogle artikler er meget læsevenlige præsentationer af teorier, strategier og sekundærlitteratur, mens andre forfattere præsenterer en ophobning af ideer og referencer, så artiklerne bliver næsten ulidelige at læse, fordi der ustandseligt skiftes mellem egne læsninger af skønlitteratur og sekundærlitteratur for at dokumentere egne fortolkninger. Ophobet brug af referencer i flere artikler kunne med fordel være queeret, så der var blevet sat spørgsmålstegn ved normen for litteraturvidenskabelig forskning, hvor man partout skal vise sin indsigt i den totale forskningsmængde, som om man hver gang skal skrive en hel afhandling. Jeg tænker, at det er muligt at præsentere svært tilgængeligt stof som læseværdigt for en gruppe strækkende sig fra studerende til forskere, som den queer-deleuzianske læsning er et eksempel på. I øvrigt undrer jeg mig over bogens omslag og layout. Bogen ligger der med sin blåfarve og bogstaver på kryds og tværs af

omslaget og ser uendelig kedelig ud. Der er en del mangler i referencerne, og i Heedes artikel må mindst én side med referencer være faldet ud. Længe lå bogen foran mig, mens jeg tænkte, at emnet er spændende, men tilgangen er bestemt ikke tiltrækkende, selv om bogen er billig. Heldigvis er der mange artikler, som mere end opvejer omslag og layout, og som er værd at lade sig inspirere af til fortsatte queerlæsninger.

*Susanne V. Knudsen
Dr.philos., professor
Fakultetet for humaniora
og utdanning
Høgskolen i Vestfold, Norge*

LITTERATUR

- Felman, Shoshana (1982)[1977]: Turning the Screw of Interpretation, i: Shoshana Felman (red.): *Literature and Psychoanalysis. The question of Reading: Otherwise*. The Johns Hopkins University Press, Baltimore & London.
- Fish, Stanley (1980): *Is There a Text in This Class? The Authority of Interpretive Communities*. Harvard University Press, Cambridge & London.
- Foucault, Michel (2002): *Brugen af nydelserne. Sexualitetens historie 2*. Det lille forlag, København.
- Foucault, Michel (2004): *Sexualitetens historia. Band 1. Viljan att veta*. Daidalos, Göteborg.
- Sedgwick, Eve Kosofsky (2003): *Touching Feeling. Affect, Pedagogy, Performativity*. Duke University Press, New York.